

BNA Gebouw van het Jaar 2009 Regio Zuid Juryrapport

INLEIDING

Een overweldigende inschrijving van eenentachtig projecten, dat was waar de jury van de Regio Zuid zich dit jaar over mocht buigen. Veel scholen en woningbouw, weinig utiliteitsbouw en grootschalige projecten. Maar ook veel kleine ingrepen en dat waardeert de jury. Want het is bijzonder dat juist ook deze kleine projecten als serieuze opgave worden gezien. Naar de reden waarom de provincie Limburg is ondervetegenwoordigd kan alleen worden gegist. Is het omdat Zuid-Limburg een moeilijke tijd doormaakt waardoor de bouw enigszins stil ligt?

De jury waardeert het bovengemiddelde niveau van de inzendingen maar is op zoek naar projecten die iets bijzonders toevoegen aan het vakgebied. Hierbij is de kwaliteit bekeken in relatie tot de opgave. Want een vergelijking op alle punten is door de grote diversiteit onmogelijk. De verbouwing van een portiekflat in een naoorlogse wijk is een maatschappelijke uitdaging. Een fietsenstalling bij een ziekenhuis een blijk van bijzonder opdrachtgeverschap. Aan een museum is veel eer te behalen, daarom ligt de lat hoog. Naast de projecten besprak de jury ook de rol van de BNA. Zij sprak haar waardering uit voor de huidige koers waarbij de organisatie zich inzet als

belangenbehartiger van het vakgebied en de eindeloze discussie over architectuur achter zich laat. Daar zijn tenslotte andere centra voor. De verkiezing van het BNA Gebouw van het jaar is een welkome uitzondering.

Na bespreking van alle inzendingen heeft de jury zestien projecten bezocht, van Breda tot Geleen. En onderschat dat niet. Vroeg op pad, uitstappen, rondleiding, kijken, instappen, onderweg bespreken, discussiëren, en weer uitstappen, tot in de late uurtjes.

Een hogeschool in een gebouw van Maaskant, maakte vooral Maaskant mooi. Een knappe geluidswal met sociale woningbouw, bleek dichtbij toch minder goed dan op de plaatjes. Bij een ROC in Eindhoven stonden de architecten voor de onmogelijke opgave om een bedrijfsgebouw te ontwerpen dat ook als school gebruikt zou kunnen worden. Een schaamteloze opdracht of een uitdaging? Bijzondere gevels van een productiegebouw voegde te weinig toe aan de omgeving. Wel had de jury waardering voor de wijze waarop de buitenruimte bij het gebouw betrokken was.

Uiteindelijk zijn zeven gebouwen genomineerd. Bijzonder is dat drie van deze projecten bij de eerste selectie slechts door één jurylid zijn

geselecteerd. Hieruit blijkt het belang van de discussie en van het in situ bekijken van de projecten. Onder de nominaties zijn twee musea. Eén waarbij op daadkrachtige wijze het 'stoffige' imago is opgepoetst, de ander een mooi uitgevoerd totaalconcept. Er is een prachtig hofje, mooi ingepast in het stedelijk weefsel. Daarnaast zijn er een woon-winkel complex dat het image van de hele stad opkrikt en een op bijzondere wijze uitgewerkt woongebouw. En een gymnasium dat geheel in stijl oud en nieuw met elkaar verbindt. Over de winnaar is lang gediscussieerd. Niet over de schoonheid maar over de schaal. De perfectie in alle opzichten die bereikt is bij deze kleine opdracht, zal nooit gehaald kunnen worden bij een complexe opgave. Toch heeft de jury besloten het zwembadhuisje dat zo perfect en gevoelig is en met zoveel liefde voor het vak gemaakt, te laten winnen. Het is zo mooi, dat je er rillingen van krijgt.

WINNAAR BNA GEBOUW VAN HET JAAR 2009 REGIO ZUID

Paviljoen met zwembad, Rijsbergen
Architect: Paul van den Heuvel
(Architectenbureau Van den Heuvel, Breda)

Japanse eenvoud

Twintig meter lang, tweeënhalve meter breed en een gevel van in polyester gevat honingraatkarton. Maar de jury werd er stil van.

Het licht opgetilde en daardoor bijna zwevende zwembadpaviljoen is een gastenverblijf en een ruimte waar je je kunt terugtrekken voor ontspanning of meditatie.

Het paviljoen zweeft maar is ook verankerd in de omgeving. De wand van golfkarton met een polyesterlaag, laat gedempt licht door. Hierdoor tekent de schaduw van de bomen zich op de transparante huid. Eén laag hoekraam legt, alleen als je zit, contact met het weidse open akkerland. Een eikenboom in de patio trekt het bos naar binnen.

Het paviljoentje is introvert maar niet gesloten. Het valt op, is niet geruisloos maar is ingetogen. Tijdloos en gevoelig. Het is eenduidig in vorm en meerduidig in beleving. En alles klopt.

De architect heeft dit paviljoen niet alleen voor zichzelf ontworpen maar ook grotendeels met eigen

handen gebouwd. Het gebouwtje waarborgt de privacy rond het zwembad ten opzichte van de burens. Ritmisch geplaatste vuren houten spanten vormen de constructie zowel van het dak als van de wand. Het ritme is bepaald door de maat van de polyester platen, die niet eerder op deze manier zijn gebruikt. Glazen schuifpuien omringen de besloten patio. In de verblijfsruimten zijn in de eikenhouten vloer een soort Japanse matten verwerkt. Sobere lampjes, speciaal hiervoor gemaakt, worden bediend met een afstandsbediening. Nergens is een schakelaar.

De jury heeft grote waardering voor deze kleine opgave die consistent, liefdevol en tot in ieder detail perfect is uitgewerkt. Het ontroerende paviljoen is een ode aan het architectenvak.

NOMINATIES

Appartementencomplex DOK 64, Breda
Architect: Pascal Grosfeld (Grosfeld van der Velde Architecten, Breda)

Mooie ontmoeting

Een heel goed gebouw, met een mooi atrium en mogelijkheden om elkaar te ontmoeten. Dat waardeert de jury.

Het gebouw is zorgvuldig ingepast in een taps toelopend terrein met aan de voorzijde een drukke straat, aan de achterzijde de vernieuwde rivier De Mark. Door de mooie tweedeling in een hoog en een laag blok, voegt het zich in de typologie van de stedelijke omgeving waar schaa sprongen niet ongebruikelijk zijn. Het stoere gebouw met strakke gevels met lintvormige gaten waarin aluminium kozijnen en terrassen, is op de punt afgerond waardoor een mooie zichtlijn ontstaat naar het enige oude gebouw in de omgeving: het arsenaal. Zelfs de ramen zijn rond en dit is slechts één voorbeeld van het met zorg gedetailleerde gebouw.

Bijzonder vindt de jury het wigvormige atrium met luchtbruggen van waaruit de woningen ontsloten zijn. Deze onorthodoxe oplossing maakt het woongebouw speels en spannend. De bewoners van de 39 appartementen kunnen elkaar niet alleen hier ontmoeten maar ook op het grote, mooi aangelegde gemeenschappelijke terras op de vierde verdieping. Het terras is verdiept aangelegd in een groen begroeid, aflopend dak van de

laagbouw. Door een uitsparing in de gevel is het visueel verbonden met de levendige waterkant. Parkeren is geen probleem, per appartement zijn twee plaatsen beschikbaar in een geautomatiseerde garage. Via de intercom in de woning kunnen de bewoners hun auto op afroep 'bestellen' of vanuit de auto aanmelden met een afstandbediening. De jury heeft waardering voor het met zorg ontworpen en gedetailleerde gebouw waarbij veel aandacht is besteed aan voorzieningen. Het is een mooie combinatie van een stoer gebouw en Brabantse gezelligheid.

66 woningen en winkels Stadshart Geleen
Architecten: Gert-Jan Hendriks, Ted Schulten
(Hendriks Schulten architecten, Amsterdam)

Nieuwe stedelijkheid

Een stoer blok met een stedelijk winkelcentrum gecombineerd met sociale woningbouw rond een groot groen binnenterrein. De jury heeft waardering voor de intelligente wijze waarop dit complexe programma is omgezet in een zorgvuldig uitgewerkt gebouw.

Geleen heeft een nieuw centrum. Een rommelige aaneensluiting van winkeltjes heeft plaats gemaakt voor een marktplein met stedelijke allure waar dit gebouw een belangrijke bijdrage aan levert. Op een commerciële plint van twee lagen winkels, ligt een gesloten woningblok met een riante binnentuin. Aan de pleinzijde zijn de winkels naar binnen getrokken waardoor het effect van een markthal moet worden bereikt. Deze mooi gedetailleerde chique hal ontsluit niet alleen de aangrenzende winkels maar ook de parkeergarage die doorloopt onder het hele plein en twee blokken. De winkels die rondom het hele blok liggen, worden bevoorrad via een laad- en losruimte aan de achterzijde. Dit doorgaans lelijke garageachtige bouwsel is hier met zorg ontworpen. Door de half gematteerde grote ramen voegt het zelfs iets toe aan het straatbeeld. Dit zorgvuldige materiaalgebruik komt terug in het hele blok. De commerciële lagen zijn zakelijk ontworpen met duurzame materialen als glas, baksteen en staal. In de woonlagen daarboven is gebruik gemaakt van warme materialen als hout en baksteen. De schaal is aangepast aan de individuele woningen. Alle woningen liggen langs de randen waardoor er ruimte is voor een grote collectieve binnentuin, een oase van rust in de hectische binnenstad. Het

gebouw is door het hoogteaccent aan de marktzijde en de laagbouw aan de randen ingepast in de stad. De woningen zijn georiënteerd op de stadse kant en heel gesloten naar het binnenterrein. De jury vindt het een gemiste kans dat de kwaliteit van deze gemeenschappelijke tuin in het woningontwerp niet is uitgebuit. Het industriële rolluik dat als alle winkels aan de markthal gesloten zijn het plein afsluit, vindt de jury ronduit een doorn in het oog. Grote waardering heeft de jury voor de stedenbouwkundige inpassing, de mooie differentiatie in het commerciële en het woongedeelte, de zorgvuldige uitwerking zowel binnen als buiten en de chique uitstraling. Het gebouw brengt stedelijkheid in Geleen.

Audax Textielmuseum Tilburg

Architect: Jan Pesman, Ronald Schleurholts
(architectenbureau cepezed, Delft)

Projectteam: Ronald van Houten, Irold van der Sar, Robert Adema, Paddy Sieuwerts, Christiaan de Wolf

Een nieuw imago

Hoe verander je het stoffige imago van een innovatief textielmuseum? Op deze vraag heeft de architect een glashelder antwoord gegeven. En het werkt. Dat waardeert de jury.

De belangrijkste ingreep is de bouw van een nieuw entreegebouw. Niet alleen voor het museum maar ook voor het nieuwe achterliggende archief en in de toekomst voor het Stadsmuseum. Het entreegebouw is een abstracte glazen doos met een opvallende staalconstructie die geheel in het zicht is gelaten. Bijna los in deze ruimte hangt een andere doos met zalen voor bijeenkomsten, educatieve programma's en verhuur. Uitbinker is de bovenste zaal die een panoramisch uitzicht biedt over de museumpanden en de omgeving. De wijze waarop het gebouw is ingepast tussen de historische gebouwen is voorbeeldig. De monumenten zijn op respectvolle wijze behandeld en door strakke insneden in de wanden, verbonden met de nieuwbouw.

Minder is de jury te spreken over de routing in het gebouw die volgens hen onduidelijk is. Door aan de lange zijde binnen te komen moet je in allerlei bochten wringen om op de plaats van bestemming te komen. De verbindingsgang naar het textielmuseum hakt de buitenruimte in tweeën. De

jury vraagt zich af of het bijvoorbeeld niet mogelijk was geweest hier een luchtbrug te maken. Veel respect heeft de jury voor het mooie materiaalgebruik en de zorgvuldige detaillering van de identiteitsversterkende moderne nieuwe kop van het museum. Door deze aanpassing is het museum als innovatief en creatief bedrijf en kenniscentrum in ontwerpend Nederland en buitenland op de kaart gezet. En dat is bijzonder.

Graphic Design Museum Breda
Architect: Hans van Heeswijk (Hans van Heeswijk architecten, Amsterdam)

De spil waar oud en nieuw omheen draaien

Een goed doordacht, mooi uitgewerkt ontwerp. Dat is wat de jury waardeert in dit museum. Het aan de straatzijde geheel in tact gelaten 17^e eeuwse poortgebouw doet niet vermoeden dat zich hierachter een modern museum ontvouwt. Op een prachtige manier is het oude gebouw geïntegreerd in de nieuwbouw die bij binnenkomst versluierd achter een matglazen gevel ligt. Een achterliggend gebouw om een cour is gesloopt om plaats te maken voor de nieuwe museumzalen. Deze liggen ook nu om een binnenplaats die nog kaal is maar gebruikt zal worden als tentoonstellingsterrein. Mooi is de kleine zaal die als etalage aan de zijstraat ligt waardoor bezoekers op een zomerse dag vanaf het terras kunnen genieten van de kunst. Uit ruimtegebrek is niet de lucht in gegaan maar is een groot deel van de zalen ondergronds aangelegd. Door lichtspelen aan de buitenranden is het keldergevoel voorkomen. De ondergrondse zalen liggen rond een ook van daglicht voorzien auditorium dat naast museale ook voor publieke doeleinden gebruikt kan worden. Bijzonder is de spiltrap die de centrale trap met het auditorium verbindt. Deze speelt niet alleen een centrale rol in de ontsluiting maar is de spil waar het hele museumconcept om draait. Het bordje 'verboden toegang', dat de bezoekers aanspoort gebruik te maken van de routing via de twee andere trappenhuisen, ontlokte een discussie bij de jury over de functie en de plaatsing van de trap die in hun ogen niet de ruimte heeft waar het om vraagt. De jury heeft waardering voor de zorgvuldige, vakkundige en doordachte wijze waarop het complexe programma op zo weinig ruimte vorm heeft gekregen. Zij vinden het een ware

ontwerpdaad.

Hof van Hersbeek, Breda
Architect: Lukas Ruys (Compositie 5 Architectuur, Breda)

Cadeautje voor de stad

Een nieuw hofje midden in de binnenstad van Breda met een bijna middeleeuwse structuur van steegjes en doorkijkjes. De jury vindt het een cadeautje voor de stad.

Een combinatie van oude en nieuwe gebouwen omringen een geaccidenteerd binnenterrein, refererend aan het heuvelachtige landschap waar de stad op is gebouwd. Een oude treurwilg heeft een centrale rol gekregen in deze bijzondere openbare ruimte. Maat, materiaal, en vormgeving zijn aangepast aan de historische omgeving maar eigentijds. De gebouwen met klassiek vormgegeven bakstenen gevels afgewisseld met enkele strak gestuukte delen en schuine daken met zinken dakkapellen zijn architectonisch geen topstukken maar zorgen voor een plezierige sfeer in dit charmante hofje. Kleine steegjes naast en tussen de gebouwen maken het gebied verrassend en spannend. Details, zoals de cortenstalen afdekking van muurtjes waar je niet op kunt zitten, verraden dat het hofje geen verblijfsruimte is. Dit heeft te maken met de doelgroep. De gebouwen bestaan uit eenkamer-appartementen en gemeenschappelijke ruimten, voor licht verstandelijk gehandicapten. De jury heeft grote waardering voor de opdrachtgever die deze mensen op deze prachtige locatie een bijzondere plek geeft in de samenleving. De jury waardeert de zorgvuldige stedenbouwkundige inpassing, de steegjes, de maat en de kwaliteit van de openbare ruimte die gezamenlijk zorgen voor een warm onthaal in een veilige omgeving.

Gymnasium Bernrode, Heeswijk-Dinther
Architecten: Kees Willems, Christian Janssen (Teeuwisse & Willems architecten en adviseurs, Den Haag).

Oud en nieuw verbonden

Hoe maak je van een introvert klassiek gymnasium een levendige multifunctionele school? Op deze vraag geven de architecten volgens de jury een bevredigend antwoord door samen te voegen, deels

te slopen en nieuw te bouwen, en dat geheel samen te smeden tot een helder concept. Het resultaat is een confrontatie van oud en nieuw, dat past bij het aloude gymnasium.

Op ingenieuze wijze is het oude gymnasium dat uit haar voegen barstte, samengevoegd met het naastliggende internaatgebouw van de Abdij van Berne. Door twee delen aan weerszijden van de entreepartij te vernieuwen, de voormalige binnenplaatsen in te vullen met twee nieuwe houten 'dozen', en het geheel te overdekken, deels met het oude dak, is een heel nieuw gebouw ontstaan. Mooi zijn de lichtstraten tussen het oude gebouw en de dozen, waardoor de kwaliteit van de oude buitengevels die nu binnengevels zijn, zichtbaar wordt.

De opbouw van deze grote onderwijsinstelling is helder. In de middengang zit het ondersteunende personeel en de mediatheek. Links en rechts, verdeeld over de verdiepingen, zijn de vijf faculteiten ondergebracht: talen, exact, economie, kunst & cultuur en sport. Vertrekpunt was de wens van Bernrode om met het nieuwe gebouw te anticiperen op moderne onderwijsvormen. En dat is gelukt. De structuur van ieder onderdeel is gelijk: rond een middenruimte waar leerlingen individueel aan de slag kunnen, liggen lokalen voor klassikaal onderwijs en groepslessen. Alle ruimten staan in open verbinding met elkaar want 'deur dicht als de les begint', behoort tot het verleden. De vrije indeling maakt het gebouw transparant, de mooie detaillering en het vrolijke kleurgebruik maken het af.

Bijzonder van dit schoolgebouw is dat ook andere gemeentelijke instellingen hier na schooltijd een onderkomen vinden. Er is een sporthal, een muziekschool, ruimte voor welzijnswerk en een oefenruimte voor de plaatselijke fanfare. Tussen de twee onderdelen, die ruimtelijk niet van elkaar gescheiden zijn, is een wisselwerking ontstaan. De fanfare maakt bijvoorbeeld gebruik van de muziekstudio's en de aula van de school. De school kan de oefenruimte gebruiken voor eigen activiteiten. En deze samenwerking groeit langzaam verder. Door de bijzondere functiemenging, die zonder de wethouder die alle touwtjes aan elkaar knoopte, niet tot stand had kunnen komen, staat het gebouw midden in de samenleving.

Zo mooi en doordacht als het interieur in elkaar zit, zo rommelig zijn de buitengevels. En dat vindt de

jury jammer. De voorgevel met nieuwe invulling is rustig maar om de hoek begint een kakofonie van onsamenhangende materialen en vormen. Het lijkt, zoals een van de juryleden het formuleerde, alsof dit ontwerp iets te snel op de tekentafel terecht is gekomen.

Daarnaast ontstond een heftige discussie over de tweehonderd jaar oude olijfbom, een symbolisch geschenk van de gemeente aan de school. Is het een symbool van cultuur of van barbarisme om een zo oude boom aan het landschap te onttrekken en in een pot te plaatsen? Maar dit staat natuurlijk totaal los van het ontwerp.

De jury waardeert de zorgvuldigheid en de helderheid waarmee dit project is uitgevoerd en de consequente doorvoering van het concept. De functiemenging heeft volgens de jury een voorbeeldfunctie voor alle gebouwen die na schooltijd leegstaan. Als het schoolruimte verstilt, komt er muziek in het gebouw.

JURY REGIO ZUID

Henk Döll (juryvoorzitter) – Döll Atelier voor Bouwkunst, Rotterdam

Pim van der Ven – Mei Architecten en stedenbouwers, Rotterdam

Vera Yanovshtchinsky – Vera Yanovshtchinsky Architecten, Den Haag

Eveline Paalvast – AORTA, Utrecht

Mick Eekhout – Octatube, Delft

Jurysecretaris, auteur juryrapport

Coosje Berkelbach – Architectuurhistoricus, Amsterdam